

Aktualne problemy i wyzwania w sektorach napojów alkoholowych

Current problems and challenges in the alcoholic beverage sectors

prof. dr hab. inż. Adam Kupczyk

Polskie Towarzystwo Inżynierii Rolniczej

dr Karol Krajewski

Warszawska Akademia Medyczna Nauk Stosowanych /Polskie Towarzystwo Technologów Żywności

Słowa kluczowe: sektory, spożycie alkoholi, akcyza, promocja, aspekty zdrowotne

Keywords: alcohol beverage sectors, alcohol consumption, excise tax, promotion, health – related alcohol problems

The publication presents changes in alcohol consumption in Poland, taking into account legal, financial (excise tax) and health-related aspects. The main sectors producing alcoholic beverages in Poland include the spirits industry, the wine and mead industry, and the brewing sector. At the beginning of the current decade, a trend toward decreasing alcohol consumption in Poland was observed, which is, on the one hand, a positive development in terms of public health, yet on the other hand negatively affects the functioning of many sectors interconnected within the economic system.

W publikacji przedstawiono zmiany w zakresie spożycia alkoholi w Polsce, z uwzględnieniem aspektów prawnych, finansowych (akcyza), zdrowotnych. Główne sektory produkujące alkohole w Polsce stanowią: sektor wyrobów alkoholowych mocnych, sektora wina i miodosytnictwa, sektor piwowarski. Na początku obecnej dekady odnotowano tendencje do coraz mniejszego spożywania alkoholi w Polsce, co jest z jednej strony tendencją pozytywną (zdrowotność społeczeństwa) z drugiej zaś wpływającą negatywnie na aspekty funkcjonowania wielu sektorów powiązanych w system gospodarczy.

Sektory napojów alkoholowych

– sytuacja gospodarcza i geneza problemów

Po wielu latach stanu względnej stabilizacji warunków produkcji i sprzedaży na rynku napojów alkoholowych, jak bumerang wracają problemy, których nasilenie nastąpiło na początku III dekady XXI w. Sektory napojów alkoholowych, zgodnie z definicją, stanowiące zbiór przedsiębiorstw produkcyjnych i handlowych oraz innych instytucji, które oferują produkty o podobnym przeznaczeniu, charakteryzują się podobnymi źródłami zaopatrzenia i kanałami dystrybucji. Reprezentują one ważną część sektora żywnościowego i są uwarunkowane funkcjonowaniem sektora zbożowego, ziemniaczanego czy owocowego, ale też stanowią coraz ważniejszą składową sektora paliwowego, farmaceutycznego czy kosmetycznego. Podstawowe sektory produkcji alkoholi stanowią: sektor wyrobów spirytusowych, winiarnictwa i miodosytnictwa oraz piwowarski, a także wyrobów alkoholowych na bazie soków owocowych.

Z jednej strony sektory napojów alkoholowych są postrzegane pozytywnie, ze względów podatkowych, stanowiąc ważne źródło dochodów dla budżetu państwa (akcyza – podatek pośredni, VAT, PIT). Przeważający udział z wpływu podatku akcyzowego od alkoholi do budżetu państwa mają wyroby spirytusowe. Także ze względów gospodarczych jest to istotny sektor, bowiem sektor wyrobów spirytusowych wnosi 25,7 mld zł do polskiego PKB oraz ma duży wpływ na rynek pracy, począwszy od rolników i usługi gastronomiczne po obsługę prawną czy logistykę. Rośnie też wartość eksportu polskich wyrobów spirytusowych, osiągając w 2024 roku 2,4 mld zł.

Z drugiej strony negatywny wizerunek sektorów napojów alkoholowych wynika z wpływu alkoholi na zdrowie społeczeństwa (choroba alkoholowa i jej następstwa) oraz problemy społeczne związane z osobami nadmiernie spożywającymi napoje alkoholowe i alkoholikami, a koszty społeczne (straty) w tym zakresie szacowane są na 93 mld zł na rok.

Pochodną tych problemów jest obecna dyskusja dotycząca **ograniczeń** w handlu, ekspozycji i reklamie napojów alkoholowych. Efekt gospodarczy tych sektorów można opisać poprzez spożycie napojów alkoholowych szacowane w 2024 r. na 8,72 l na osobę w przeliczeniu na 100% etanol.

Na problemy sektorów napojów alkoholowych, poza już wymienionymi, składają się też problemy jego otoczenia: biznesowego (ograniczenie w ostatnich latach możliwości rozwoju przedsiębiorstw produkujących w tym sektorze), ekologicznego (utrudnienia gospodarki opakowaniami w systemach zwrotu), społecznego (wzrost popytu w ostatnich dekadach na napoje alkoholowe w Polsce i większa ich dostępność wobec zwiększania zamożności klientów), handlu międzynarodowego (import, marki zagraniczne piwa, wina i wyrobów spirytusowych) i prawnego (różne uwarunkowania związane z akcyzą czy promocją napojów alkoholowych).

W konsekwencji wymienionych problemów oraz uwarunkowań szeregu zjawisk gospodarczo-społecznych, determinujących funkcjonowanie sektorów napojów alkoholowych należy przeanalizować i ocenić aktualną sytuację w ujęciu strukturalnym oraz obserwować przemiany w poszczególnych sektorach, a także zdefiniować pojawiające się problemy i wyzwania, szczególnie skutki polityki fiskalnej, które w krótkim terminie mogą zdestabilizować funkcjonowanie tych ważnych dla gospodarki i sektora żywnościowego sektorów gospodarczych. Pozwoli to na dalsze szczegółowe analizy kluczowych problemów oraz sformułowanie zaleceń strategicznych dla tych sektorów.

Czynniki kształtujące sytuację w sektorach napojów alkoholowych

Spożycie napojów alkoholowych i czynniki kształtujące spożycie

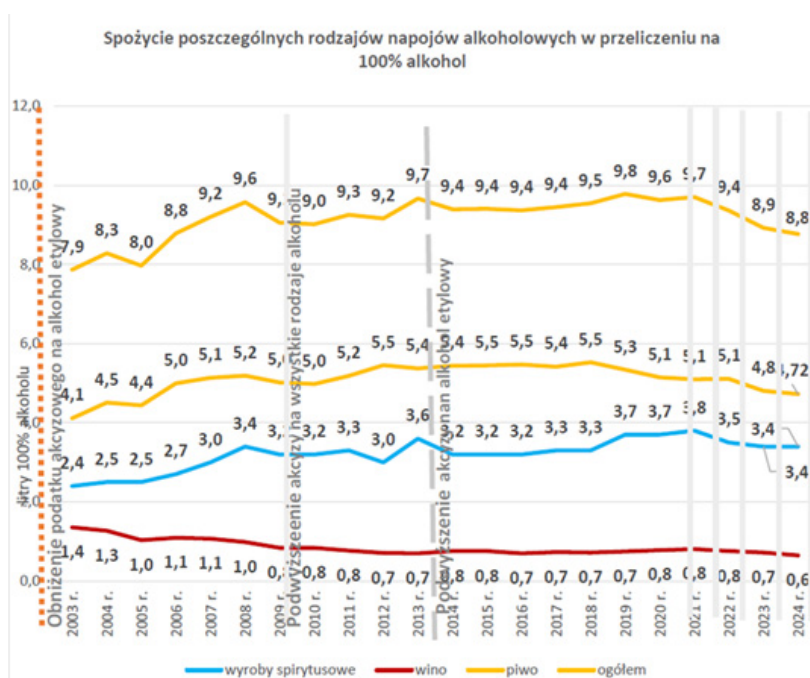
Spożycie napojów alkoholowych w Polsce uwarunkowane jest dziedzictwem kulinarnym, tradycją i zwyczajami żywieniowymi oraz dostępnością (w relacji do dochodów oraz w handlu). Przez wiele lat panowało przeświadczenie, że Polacy znajdują się w czołówce spożycia alkoholi w Europie. Było to częściowo uzasadnione w latach osiemdziesiątych, gdy spożycie to w roku 1980, w przeliczeniu na 100% etanol, sumarycznie wyniosło ok. 9,0 l.

Decydowała o tym struktura spożycia oparta na alkoholach wysokoprocentowych i brak dostępu do importu innych alkoholi. Ale

przykładowo w latach 80. spożycie alkoholu na osobę rocznie w ZSRR wyniosło 13–14 l 100% alkoholu (przy udziale czarnego rynku w wysokości 30–37%), a we Włoszech 11–13 l w przeliczeniu na 100% alkohol.

Poziom i dynamikę spożycia napojów alkoholowych w Polsce – łącznie w przeliczeniu na 100% alkohol oraz dla poszczególnych napojów (wyróbów spirytusowych, win i miodów pitnych oraz piwa) w latach 2003–2024 przedstawia rysunek.

Jak wynika z rysunku, przy stabilizacji spożycia napojów alkoholowych od 2007 r. łącznie (w przeliczeniu na alkohol) na poziomie średnio 9,5 l/osobę rocznie (max. 9,8 l), od 2021 r. obserwuje się stałe zmniejszanie tego spożycia w tempie ok. 0,25 l/rok (łącznie ok. 1 litra napojów w przeliczeniu na 100% alkohol) do poziomu z roku 2006. Decydował o tym spadek spożycia w latach 2021–2024, zarówno wyróbów spirytusowych o 0,4 l w przeliczeniu na 100% alkohol, tj. o 10,5%, jak też spadek spożycia piwa o 0,38 l w przeliczeniu na 100% alkohol, tj. o 7,5% w odniesieniu do roku 2021, gdy powszechna pandemia zablokowała sprzedaż w gastronomii.

Źródło: Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom za GUS

Spożycie napojów alkoholowych charakteryzuje się nieelastycznością cenową popytu oraz jednocześnie dochodowo elastycznością. Popyt na alkohol jest nieelastyczny cenowo, co oznacza, że wzrost cen alkoholu powoduje proporcjonalnie mniejszy spadek jego konsumpcji (np. wzrost ceny o 1% powoduje spadek konsumpcji piwa o około 0,46–0,36%, wina o 0,65–0,70% i mocnych alkoholi o 0,50–0,80%). Popyt na alkohol jest dochodowo elastyczny, ale zazwyczaj jest to elastyczność niska, co oznacza, że wzrost dochodów powoduje niewielki wzrost spożycia (np. 10% wzrost dochodu może spowodować ok. 2,5% wzrost popytu na piwo). Wprawdzie obserwuje się, że wzrost cen alkoholu (np. poprzez podwyżkę akcyzy) prowadzi do ograniczenia jego konsumpcji, ale wobec możliwości wzajemnej substytucji poszczególnych napojów alkoholowych, o czym decyduje wysoka dodatnia krzyżowa elastyczność dla tych produktów (np. w relacjach piwa i wina) efekt ten może być częściowo ograniczony przez zjawisko wzajemnej substytucji.

Dynamika i problemy rozwoju poszczególnych sektorów napojów alkoholowych

Analizując dane dotyczące spożycia poszczególnych napojów alkoholowych w minionym trzydziestoleciu można zauważyć, że sektory produkujące napoje alkoholowe w ciągu trzech dekad rozwijały się w odmiennym tempie i znajdowały się w różnych fazach rozwoju, na co składały się różne tego przyczyny i ograniczenia. Należy też uwzględnić w analizie nowy wyłaniający się segment – napojów alkoholowych na bazie soków owocowych.

Sektor wyrobów spirytusowych – w latach 90. ub. stulecia z dojrzałej fazy rozwoju, gdy spożycie alkoholu wyniosło 3,5–3,8 l 100% alkoholu etylowego na 1 mieszkańca rocznie, w latach 1998–2002 przeszedł w fazę gwałtownego ograniczenia produkcji i spożycia wyrobów spirytusowych legalnego pochodzenia. W wyniku pojawienia się czarnego rynku o bardzo dużych rozmiarach, oferowany był alkohol nawet o 50% tańszy, ale wątpliwej jakości. Główną przyczyną zmniejszenia spożycia alkoholu mocnego ze źródeł legalnych był wysoki podatek akcyzowy, wynoszący 6600 zł/za 1 hl alkoholu 100% etylowego. Na podstawie przeprowadzonych przy współpracy z SMG/KRC Poland (obecnie Kantar Polska) badań pod koniec lat 90. XX wieku oszacowano, że co trzecia butelka alkoholu mocnego mogła pochodzić z czarnego rynku. Po obniżeniu podatku akcyzowego w dn. 1. października 2002 r. o 30%, czarny rynek zmniejszył się, co z czasem miało istotny wpływ na wysokość podatku akcyzowego, odprowadzanego do budżetu państwa.

Na początku III dekady XXI w. obserwuje się przybliżony poziom spożycia alkoholu mocnych do spożycia z początku omawianego okresu.

Sektor piwowarski – od lat 90. sektor ten znajduje się w fazie wzrostu, na co wpływ miały liczne prywatyzacje i zmiany techniczno-technologiczne, wdrażanie innowacyjnych opakowań, nowe marki, pojawienie się producentów zagranicznych, ponadto powstanie małych lokalnych browarów. Spożycie *per capita* w badanym okresie, w przeliczeniu na 100% alkohol etylowy, wzrastało od 2 na początku badanego okresu do ponad 5 l, na początku trzeciej dekady XXI wieku. W spożyciu piwa przybliżaliśmy się do rozmiarów spożycia za naszą południową granicą (spożycie w Polsce dochodziło do 100 l/rok na osobę, obecnie tylko 86 l). Sektor piwowarski wywalczył sobie dość silną pozycję rynkową i rosnące znaczenie, wskutek rosnących preferencji napojów alkoholowych o niższej zawartości alkoholu, jak też możliwość reklam w mediach masowych, w tym w TV późnych godzinach wieczornych i nocnych. Ważniejsze problemy sektora piwowarskiego w Polsce, zgłaszane przez branżę, stanowią zjawiska społeczne, zdrowotne (np. Covid) i demograficzne oraz wiele innych o różnym charakterze. Do zjawisk oddziałujących na ten sektor zaliczyć można:

- nieprzewidywalną i niestabilną politykę fiskalną, np. zbyt wysoki podatek akcyzowy i niezgodny z ustaloną w 2021 r. zasadą zawartą w tzw. mapie drogowej na lata 2022–2027,
- znaczny wzrost kosztów produkcji wskutek rosnących kosztów surowców i energii,
- nadwyżkę mocy produkcyjnych sektora szacowaną na ok. 10 mln hl,
- nasycenie popytu na piwo i zmniejszenie liczby spożywających piwo o ok. 1 mln osób,

- pandemię, mającą negatywny wpływ na gastronomię, gdyż przed 2020 rokiem aż 15% piwa sprzedawano do gastronomii, a po pandemii tylko do 8%,
- ukształtowanie się nowego wzorca picia – picie piwa bezalkoholowego (także aktywny tryb życia), dotyczy już 7% produkcji piwa,
- aktywną narrację antyalkoholową oraz ograniczoną, niedostateczną pomoc państwa udzielaną osobom z problemem alkoholowym, co stanowi dodatkowe bariery rozwoju.

Sektor win i miodów pitnych – sektor o mniejszych tradycjach, niskim zaufaniu społecznym co do jakości (wyroby winopodobne w latach 80–90. XX wieku) o relatywnie niskim spożyciu. W badanym okresie 30-lecia obserwowany jest spadek rocznego spożycia wina z 1,5 l do 0,8 l / osobę/rok w przeliczeniu na 100% alkohol. Obserwuje się pojawienie kilku aktywnych firm na rynku, w tym krajowych oraz licznej grupy importerów. Niektóre segmenty sektora wykazują szybszy rozwój, pojawił się też nowy segment win owocowych w oparciu o krajowe surowce i dynamiczne firmy. Sektor ten jest sektorem o znaczącej roli w polityce prozdrowotnej, bez możliwości promowania i reklamy, w porównaniu do sektora piwa, co jest uznawane za ważną barierę rozwoju.

W szerszej analizie rynku napojów alkoholowych powinno się uwzględnić dodatkowo nowy wytłaniający się (wchodzący) segment rynku napojów alkoholowych obejmujący produkcję cydrów, perry, ale też koktajli owocowych i win owocowych nowej generacji. wytwarzanych na bazie soków owocowych. Napoje te konkurują na rynku z piwami smakowymi, a nawet winami, a ich pozycję wzmacniało dotychczasowe wsparcie ze strony resortu rolnictwa, z uwagi na rosnące (choć nadal niedostateczne) znaczenie dla redukcji nadwyżek jabłek.

Sektor napojów alkoholowych na bazie soków owocowych. Wprawdzie rynek cydru w Polsce wciąż pozostaje niewielki – szacuje się go na około 5 mln litrów – ale z uwagi na potencjał rozwojowy, gdzie Polska jest największym producentem jabłek oraz doświadczenia i ekspansję rynkową cydru w innych krajach UE (nawet Finlandia wytwarza 21 mln l), należy się spodziewać jego rozwoju. Stanowi już bezpośrednią konkurencję dla piwa smakowego i wina, rozwija się na bazie kilku firm z branży owocowej i nowych podmiotów o profilu zakupowym. Wspierany przez działania promocyjne sektora rolnego wykazuje duży potencjał rozwoju z uwagi na potrzeby zagospodarowania nadwyżek owoców, szczególnie wobec sezonowych wahań produkcji jabłek.

Cydry i perry o mocy nieprzekraczającej 8% są już traktowane podobnie jak inne napoje alkoholowe wyłączone z mapy ustalonej w 2021 r., jak wskazano wówczas w uzasadnieniu – w celu rozwoju tego rynku oraz pośredniego wspierania produkcji sadowniczej, w aktualnym projekcie ustawy kategorie te planuje się jednak dodać do mapy, co oznacza duże zagrożenie dla szansy rozwoju tego kierunku produkcji i ograniczenie możliwości konkurencji z piwnymi substytutami zagranicznych marek. Problemy tego sektora wymagają szczegółowych analiz.

Wyzwania i zagrożenia dla sektorów napojów alkoholowych ze strony podwyższonej akcyzy

Od początku transformacji rynkowej i prowadzonej polityki fiskalnej państwa stałym elementem zagrażającym rozwojowi sektora napojów alkoholowych jest podnoszenie wysokości podatku akcyzowego na te produkty. Podniesienie akcyzy na alkohol w założeniach kolejnych rządów zawsze wynikało z problemów budżetu i miało zwiększyć wpływy

budżetowe. Jednak mimo kolejnych negatywnych doświadczeń i ocen ekspertów, skutek tych działań najczęściej nie był zgodny z przyjętymi założeniami, a może być też (i bywał) nawet odwrotny.

Decyduje o tym zjawisko zilustrowane przez krzywą Laffera, która opisuje zależność między wysokością podatku (np. akcyzowego) a zyskami do budżetu z tego tytułu. Okazuje się w świetle dotychczasowych doświadczeń (także w Polsce na początku XXI wieku), że od pewnej wysokości podwyższanie akcyzy nie przynosi efektu, a konsumenci zaczynają szukać tańszych źródeł dostaw i spożycia (np. z szarej strefy, przemytu, czy własnej produkcji). W takiej sytuacji rząd musi monitorować sytuację i znaleźć tzw. punkt przegięcia krzywej Laffera, aby podatek był optymalny.

Podobne działania polegające na podwyższeniu akcyzy na napoje alkoholowe przewidziane zostały po 2020 roku. Ustawa z 29 października 2021 r. – „Mapa drogowa zmian stawek akcyzy 2022–2027”, wprowadziła indeksację stawek akcyzy na wyroby akcyzowe (w tym napoje alkoholowe). Celem podwyżki akcyzy było systematyczne podnoszenie stawek w kolejnych latach tak, aby przeciwdziałać realnemu spadkowi obciążeń wynikającemu z inflacji / wzrostu dochodów. W praktyce pierwszy etap planu oznaczał istotne podwyżki stawek od początku 2022 r.; w źródłach opisuje się to jako zwiększenie bazowych stawek (często przywoływana jest podwyżka rzędu +10% odniesiona do stawek wyjściowych na 2022) i po 5% rocznie do roku 2027 (rok do roku). W opinii Ministerstwa Finansów podwyżka akcyzy miała na celu zwiększenie wpływów budżetowych z uwzględnieniem aspektu zdrowotnego społeczeństwa.

W 2025 r. zgodnie z planami nastąpiła podwyżka podatku akcyzowego o 5%, w porównaniu do roku 2024. Na następne lata podwyżki podatku akcyzowego mają być jednak znacznie wyższe od zawartych w mapie drogowej i na 2026 r. przewiduje się podwyżkę akcyzy o 15% (w porównaniu do roku poprzedniego), a w 2027 r. o 10% w stosunku do roku 2026. Takie plany budzą znaczny niepokój producentów napojów alkoholowych.

Szacunki zmiany wysokości wpływów budżetowych z tytułu projektowanej aktualizacji mapy drogowej opierają się na rzeczywistych danych sprzedaży importu i nabycia wewnątrzwspólnotowego napojów alkoholowych za 2024 r. Uwzględniając rysujący się trend NoLo (*No Alcohol / Low Alcohol*) oraz skutki dotychczasowych podwyżek zgodnie z obowiązującą mapą drogową, wg Ministerstwa Finansów można się spodziewać spadków sprzedaży w odniesieniu do alkoholu etylowego o 4% rok do roku, piwa o 5% rok do roku, a wina i napojów fermentowanych o 3%. Przyjęte szacunki odnoszą się do przyjętej do symulacji niskiej bazy, która uwzględnia już zmiany preferencji konsumentów, jaka dokonana się na skutek szeroko obserwowanego na świecie świadomego ograniczania lub całkowitej rezygnacji z picia alkoholu i generalnie mniejszego spożycia napojów alkoholowych obserwowanego od czasu pandemii.

Podwyżki na następne lata są, póki co, propozycjami zmian zawartymi w projektach ustaw oraz w komunikatach Ministerstwa Finansów i w tej sytuacji jeszcze nie obowiązują. Jak informują aktualnie media, Prezydent Karol Nawrocki ogłosił, że nie podpisze ustaw zwiększających tak bardzo wysokość podatku akcyzowego. Mimo to zapowiedziana skala podwyżek akcyzy i spadków sprzedaży budzi duży niepokój w sektorze napojów alkoholowych oraz po raz kolejny oznacza zagrożenie destabilizacją w sektorach napojów alkoholowych

Podsumowanie i rekomendacje

Paradoksalnie w warunkach wolnego rynku żywności w Polsce, sektory napojów alkoholowych są w dużej mierze sektorami regulo-

wanym przez państwo. Wynika to między innymi z potrzeb dochodów budżetu i prowadzonej polityki fiskalnej, skutków sprzedaży napojów alkoholowych dla zdrowia społecznego oraz ograniczeń promocji niektórych z tych wyrobów. Pomija się przy tym liczne surowcowe powiązania z rolnictwem, które determinują jego rolę w stabilizacji rynku rolnego i dochodów rolników.

Wszystko to powinno powodować zainteresowanie rządu (niezależnie od rządzącej opcji politycznej) stanem sektorów napojów alkoholowych i ich rozwojem, ale podejmowane znów decyzje w zakresie podwyższania akcyzy na napoje alkoholowe, mimo wielokrotnych doświadczeń w minionym 35-leciu gospodarki rynkowej, nie wskazują na głębszą refleksję w tym zakresie. Wprawdzie aktualne ustawowe plany podwyższenia akcyzy na alkohole można z dużym prawdopodobieństwem uznać za odroczone w czasie, wobec zapowiedzi Kancelarii Prezydenta, ale problem nie zniknie.

Przeprowadzona wstępna analiza sytuacji w sektorach napojów alkoholowych oraz uwarunkowań ich spożycia wskazuje, że brak polityki w zakresie szerszej strategii sektorów – mimo dużego znaczenia dla państwa – i wewnętrzna konkurencja między sektorami prowadzi w dłuższej perspektywie do ich kryzysu.

Analizy sektora wyrobów spirytusowych prowadzone na przełomie XXI wieku dla potrzeb ochoczo realizowanej prywatyzacji i sprzedaży sreber rodowych, były ostatnim kompleksowym spojrzeniem na sektor. Późniejsza polityka w zakresie regulacji rynku napojów alkoholowych opierała się na dominacji polityki fiskalnej i ograniczeń z zakresu polityki zdrowia lub promocji, bez uwzględnienia podejścia sektorowego i strategicznego. Godne podkreślenia jest i to, że zmiany akcyzowe w I dekadzie XXI w. (obniżka akcyzy na wyroby spirytusowe 1.10.2002 r.) poprzedzone były wieloma spotkaniami, konferencjami i debatą w Senackiej Komisji Rozwoju Wsi i Rolnictwa, w której uczestniczyli przedstawiciele większości zainteresowanych resortów.

Aktualne problemy sektorów produkujących napoje alkoholowe znacznie wykraczają poza decyzje akcyzowe, czy związane z promocją i obejmują już całe otoczenie makroekonomiczne badanych sektorów. Pełzający kryzys w sektorach wynikający z ograniczeń sprzedaży i spadku spożycia, przy aktywnej działalności regulacyjnej państwa wymaga porozumienia wewnątrz sektorów i opracowania własnej strategii, poprzedzonej kompleksową analizą strategiczną i badaniami uwarunkowań funkcjonowania rynku i spożycia. Wymagać to będzie aktualizacji i weryfikacji badań oraz nowego podejścia do metod badawczych.

Literatura i raporty

- [1] Berdzuli N., Ferreira-Borges C., Gual A., Rehm J. 2020. „Alcohol control policy in Europe: Overview and exemplary countries”. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(21), 8162.
- [2] Burki T. 2024. „Poor progress on reducing alcohol consumption in Europe”. *The Lancet Oncology*, 25(9), 1120.
- [3] Davies P., Walsh D. 2023. „Alcohol problems and alcohol control in Europe”. Routledge.
- [4] Krajewski K., Tul-Krzyszczuk A. 2002. „Rynek wina gronowego w Polsce – konsument wina, jego segmentacja i postawy na rynku”. *Przemysł Fermentacyjny i Owocowo-Warzywny*, nr 4, s. 24-26.
- [5] Krajewski K. (red.). 2020. *Kanon kuchni polskiej*. Wyd. NIKIDW Warszawa.
- [6] Kupczyk A. (kierownik projektu), Bilnicki W., i in. Studium sektorowe dla przedsiębiorstw przemysłu spirytusowego w Polsce. Materiały Proxim Sp., z o.o. oraz PKO BP Departament Prywatyzacji Kapitałowej, dla MPW/MSP, 1996/1997, stron 600.
- [7] Kupczyk A., Osiak J., Drózd B., 1999. „Aktualna sytuacja i perspektywy przemysłu spirytusowego w Polsce”. *Przemysł Fermentacyjny i Owocowo-Warzywny*, nr 2, s. 21-25.
- [8] Kupczyk A., Przygotowanie ekspertyzy i wystąpienie w dniu 22 czerwca 1999 r. na posiedzeniu Senackiej Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi nt. „Dochody

budżetowe państwa i sytuacja dochodowa gospodarstw rolnych”. Maszynopis dla Senackiej Komisji Rolnictwa i Rozwoju Wsi, 1999 r., stron 20.

- [9] Kupczyk A., Osiak J. *Wpływ polityki fiskalnej państwa na sytuację przemysłu spirytusowego w Polsce*. Ekspertyza BEIDEProxim dla KRPS, 2000 r., stron 20.
- [10] Kupczyk A. 2001. „Substytucja alkoholi mocnych w świetle badań konsumpcyjnych CBM Indicator. Rynek alkoholi w Polsce na początku XXI wieku”. *Rynki Alkoholowe*, nr 8, s.44-45.
- [11] Kupczyk A., Garlicki J., Drózd B., Bialek J., Wieczorkiewicz R. 2003. „Rynek wyrobów spirytusowych w Polsce z uwzględnieniem aspektów „czarnorynkowych”. *Raport dla KRPS wykonany przez CBM Indicator*, kwiecień 2003 r., stron 150.
- [12] Makarewicz A., Chmielowiec K., Reclaw R., Grzywacz A., Pedrycz A., Chmielowiec J. 2025. „Economic aspects and determinants of alcohol consumption among women in Europe as a danger to the elderly”. *PRACE ORYGINALNE/ORIGINAL PAPERS*, 31.
- [13] Obląkowska K., Bartoszewicz A. 2021. „Czynniki wpływające na popyt na alkohol w kontekście kosztów społecznych i ekonomicznych w Polsce”. PARPA Warszawa.
- [14] Raport Najwyższej Izby Kontroli. 2003. „Informacja o wynikach kontroli realizacji dochodów budżetu państwa z podatku akcyzowego”. NIK Warszawa.
- [15] Raport – „Branża piwowarska w Polsce. Wpływ na gospodarkę”. CASE Warszawa 2025.
- [16] Raport – „Alkohol w życiu pracujących Polaków”. Instytut Człowieka Świadomego, Warszawa sierpień 2025.
- [17] Ustawa z 29 października 2021 r. – „Mapa drogowa zmian stawek akcyzy 2022–2027” Aktualizacja Ministerstwo Finansów sierpień 2025.
- [18] Wolak J. 2015. „Popyt na alkohol. Wyniki estymacji modelu QUAIDS”. *Metody ilościowe w badaniach ekonomicznych*, tom XVI/4, 211-220.
- [19] Whorowski H. 2010. „Podatek akcyzowy od wyrobów spirytusowych w Polsce. Testowanie krzywej Laffera”. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.

Znajdź nas na FB oraz na Stronie Internetowej
www.pfiow.pl

@PrzemyslFermentacyjnyIowocowoWarzywny

Prenumerata
www.sigma-not.pl, prenumerata@sigma-not.pl